

ČAS-OPIS 1989

Sherlock Holmes a prípad Nežnej revolúcie

Sherlock Holmes a prípad Nežnej revolúcie – ÚVOD

Vzdelávacia aktivita #1 – ÚVOD

Vzdelávacia aktivita pre vekovú kategóriu stredoškôľakov a vysokoškolákov, využívajúca metódy rozvíjajúce kritické myslenie, metódu riadeného objavovania a diskusnú metódu.

Vyučovacie predmety: dejepis, občianska náuka, slovenský jazyk a literatúra

Čas potrebný na aktivitu: minimálne 90 minút

Pomôcky: dataprojektor, notebook s prezentáciou, vytlačený text na analýzu pre každú výskumnú skupinu, vytlačené informačné kartičky, farebné zvýrazňovače, perá a hárky papiera na poznámky pre všetky výskumné skupiny.

Vzdelávacia aktivita #1

Oddelenie galerijnej pedagogiky SNG
Pripravil: Juraj Smatana
Jazyková korektúra: Miroslava Plesníková
Grafický dizajn: Peter Gála

ČAS-OPIS 1989

Postup:

1. Inštruktor pomocou prezentácie oboznámi účastníkov **so skutočným prípadom košickej školy**, kde v roku 2012 vychovávateľka dala na nástenku text o novembri 1989 obsahujúci konšpiračné teórie o tom, že Nežná revolúcia nebola nenásilnou revolúciou, ktorú by nám mohol závidieť celý svet, ale iba vopred pripravenou hrou tajných služieb. Disidenti boli vopred pripravovaní na svoju úlohu už od roku 1968, študentské akcie viedli deti vysokých funkcionárov KSČ, heslá boli pripravované už rok predtým atď. Pobúrení rodičia na nástenku upozornili denník SME. Zamestnankyňa školy si chybu nepriznala, text vraj našla na internete, obsah sa jej zdal zaujímavý, a keďže autor sa odvolal na oficiálne médiá, ďalej ho nepreverovala. Riaditeľ školy zareagoval tým, že po tejto skúsenosti bude vnímať nástenky nie iba ako grafický a estetický prvok, ale dá ich odborne skontrolovať. Školská inšpektorka sa vyjadrila, že fakty a skutočnosti prezentované v článku neboli v súlade s učebnými osnovami. Hovorca ministerstva školstva reagoval, že za texty používané a zverejňované v škole zodpovedá riaditeľ a ministerstvu nepriнадлеží posudzovať ich obsah. Oslovení disidenti a politici Novembra 1989 text odsúdili a označili ho za slabú a hlúpu konšpiračnú teóriu. Samotná vychovávateľka počas návštevy novinárov v škole text z nástenky odstránila. Článok v denníku SME ďalej nepátral po jeho výskyte na internete.
2. Inštruktor pomocou prezentácie oboznámi účastníkov s následným pátraním po pôvode sporného textu. Fotografie v článku sú prakticky nečitateľné, ale pomocou niekoľkých čitateľných slov a skratiek s veľkými písmenami (Charta 77, ÚV KSČ, FMV...) a vyhľadávača Google sa dá zistiť, odkiaľ vychovávateľka text mohla získať: nachádza sa na všetkých najnavštevovanejších stránkach so študentskými referátmi. Napríklad na stránke <https://referaty.aktuality.sk/Psychologia/referat-5679> bol tento text zobrazený viac ako 19 000 krát, 170 krát bol hodnotený. Stovky študentov si tento referát stiahli a pravdepodobne ho aj prečítali v škole pred spolužiakmi. Stránky referaty.sk a referaty.aktuality.sk počty zobrazení neuvádzajú, takže dopad textu na populáciu môžeme len odhadovať. Text visí na týchto stránkach už niekoľko rokov a nikto ho neodstránil ani neskorigoval, hoci obsahuje zjavne nepravdivú informáciu hneď v prvej vete výkladového textu. („V deň študentstva 17. novembra 1989, v deň uctenia pamiatky smrti Jana Palacha...” – v skutočnosti sa 17. novembra pripomína smrť študenta Jana Opletala.)
3. Inštruktor z prezentovaných informácií vyvodí potrebu získať schopnosť overiť si informácie a zorientovať sa aj v náročnejšom texte napríklad takto: „*Riaditeľ školy si musel dať skontrolovať článok na nástenke odborníkmi. Školská inšpektorka dokázala povedať len to, že informácie v texte nie sú v učebných osnovách. Ministerstvo školstva sa odvolalo na zodpovednosť riaditeľa školy. Disidenti sa síce vyjadrili jasne, ale nedostali priestor priniesť argumenty a dôkazy. Referátové stránky svoj obsah zjavne nekontrolujú. Spoliehajú sa len na spätnú väzbu čitateľov, ktorá zjavne nefunguje ani vtedy, keď referát obsahuje na prvý pohľad chybné fakty. Zostávajú nám teda len naše vlastné schopnosti a metódy Sherlocka Holmesa, ktoré v nasledujúcej hodine naplno využijeme.*”

4. Študenti sa rozdelia do trojčlenných až štvorčlenných výskumných skupín a inštruktor im rozdá vytlačený text sporného referátu (<https://referaty.aktuality.sk/Psychologia/referat-5679>) a farebné zvýrazňovače. Ich úlohami je:
 - Rýchlym čítaním sa oboznámiť s článkom
 - Zhodnotiť formálne znaky článku: Bol publikovaný v dôveryhodnom médiu? Je podpísaný? Je autor kvalifikovaný? Uvádza skontrolovateľné zdroje svojich tvrdení? Obsahuje článok vyjadrenia a stanoviská druhej strany? Používa sa v texte emotívne hodnotenia – nálepky? Vyvoláva článok strach alebo nenávisť voči nejakej skupine obyvateľov priamo alebo nepriamo? (na rutinnú kontrolu článku je možné použiť slovenskú chatovú aplikáciu Checkbot – <https://www.facebook.com/CheckbotSK/>)
 - Identifikovať syntézu (výsledné tvrdenie článku) o Nežnej revolúcii
 - Označiť kľúčové faktické tvrdenia článku, na ktorých je založená syntéza článku
 - Označiť hlavné čiastkové interpretácie (výklady) uvedených faktov
 - Určiť, ktoré z hlavných tvrdení článku sa z princípu nedajú overiť
 - Určiť sporné interpretácie, teda tie, ktoré nie sú jediným, logickým alebo najpravdepodobnejším výkladom faktických tvrdení
 - Identifikovať prípadné ďalšie manipulatívne postupy použité v článku
 - Až po týchto myšlienkových operáciách začať overovať zásadné fakty s využitím poznatkov členov skupiny a pomocou internetu. 5 faktických tvrdení z článku, ktoré sú zvýraznené sivou farbou, si môžu účastníci overiť pomocou informačných kartičiek, ktoré im na požiadanie poskytne inštruktor.
 - Sformulovať stručný vlastný postoj k základnému tvrdeniu článku
5. Prezentácia zistení výskumných skupín. Účastníci sledujú aj výstupy ostatných skupín, pretože nie je potrebné opakovať rovnaké zistenia.
6. Riadená diskusia na základe otázok inštruktora:
 - Na čom sa všetky skupiny zhodli? V čom boli najväčšie odlišnosti?
 - Ktorý z manipulatívnych postupov bol najzaujímavejší, najrafinovanejší?
 - V ktorých bodoch sa tvrdenia textu najviac rozchádzajú s realitou? Ktoré z faktov sa, naopak, ukázali ako pravdivé a majú najväčší potenciál presvedčiť ľudí o autorovej interpretácii dejín?
 - Akú motiváciu mohol mať autor, aby vytvoril takýto výklad Nežnej revolúcie?
 - Aký záujem môžu mať rôzne skupiny ľudí (komunisti Zifčák a Jakeš, autor pôvodného textu Miroslav Dolejší ako antikomunista a politický väzeň, súčasní ruskí novinári...) na takomto výklade histórie, teda na šírení predstavy, že Nežná revolúcia nebola autentickým pohybom nespokojného obyvateľstva, ale len obrovskou, roky pripravovanou manipuláciou?

- V akých iných situáciách ste sa stretli s podobným postupom – teda so snahou znedôveryhodniť občiansky pohyb tým, že ide iba o kombináciu zlých úmyslov zahraničného nepriateľa s prácou miestnych „zapredancov“ a ne-skúsenej mládeže? (Hong-kong, ukrajinský Majdan, demonštrácie Za slušné Slovensko, konšpiračné teórie o Grete Thunberg atď. – inštruktor môže mať pripravené ukážky v prezentácii)

Od inštruktora tejto aktivity sa očakáva, že bude seriózne zorientovaný, má naštudované všetky použité podklady, aby vedel pružne reagovať aj na podrobnejšie otázky účastníkov a aktivita nevyústila do fráz typu „nikdy sa nedozvieme“, „každý môže mať na to svoj vlastný názor“ atď.

